Latvian Nevvspaper „LAIKS" (Time)
for USA and Canada.

Published twice weeky except Christmas issue — Helmārs Rudzītis. Publisher — Editorial and Business Office 7307, — 3-rd Ave, BrookIyn, N.Y., 11209 USA. Phone TE 6-6382, Canadian Office: 444 Wolseley Ave, N. Montreal 264, P. Quebec, Phone 488 0547. Subscr. Rātes USA. Canada and elsovhere: 3 months $7.00, 6 months — $13.00 1 year— $25.00. Advert Rātes: 1 column (2 1/4"by 1"), $3.60, 1 column (2 1/4 by 1"), choice location $4.60.

LAIKS

Latviešu laikraksts Amerikā „.LAIKS"
iznāk divi reizes nedēļā — trešdienās un sestdienās;

Izdevējs apgāds „Grāmatu Draugs" — H. Rudzītis. Redaktors Arturs Strautmanis. Redakcijas kolēģijā Kārlis Rabācs (emer.), Maksis Cālītis (Toronto) un Gunārs Grīnbergs. Redakcija — kantoris: 7307, 3rd Ave, Brooklyn, N. Y., 11209, USA TeL kantorim TE 6-6382, redakcijai (212) SH 8-6704.' - Abonēšanas maksa ASV un Kanadā, par 3 mēn. $7.00, par 6 mēn. $13.00, par 1 gadu $25.00. Sludinājumu maksa: slud. daļā $3.60 (2V1/2"sleja), tekstā $4.60 (2 1/2" sleja) un pirmā lappusē $6.00 par colla, telpu 1 slejā.

Vol. XXV Nr.101 (2453). Wednesday, December 19. 1973.

Second Class Postage Paid at Bxcoklyn, N. Y.

Trešdien, 1973.g. 19. decembri

TŪTERS

ATVER LOGU...

nsti, ja nāk salna
pu ņemt.
av arī ziema —
'ozes zels.

ka biji kādreiz
tu ar tām.
var sirdi iecelt
sarā.

nsti, rožu smaržu
' prot laist...
;u pats uz sevi —
dārzs tur skaists.

* *
*

s dinamikas neklētājs

LKA IZSTĀDE ČIKAGĀ

alku un viņa gleznām iepa-
no reizi Čikagas latviešu
īkotajā izstādē, kur bija
akvareļi - dažādu gada gā-

'areļi, vairums dabas skati,
ı tiešu vai netiešu abstrak-
s virziena ietekmi: gleznō-
bjektīvi pieiet reālajai pa-
eklējot to, kas uzrunā viņa
tieksmes.

alkas gleznās jūtams dina-
s spēks, it īpaši to atspo-
skati. Šķiet, ka Balks pa
īvi izvēlējies gan techniku
pludināšana/ gan krāsas un
formas, lai parādītu šo
lielām detaļām. Balka stip-
r viņa dabas skati - ūdens,
ku silueti. Mazāk izdevušās
abas un figurālās gleznas.
egorijā ļoti izjustas ir klu-
sas un toņu variācijas. Blā-
las, brūnas un violetas ra-
tnēju noskaņu. "Saulainās
toņi līdz ar ģeometriski
n buram izversās par vienu
tākajām gleznām izstādē.
atspulgos" un " Agrā
pavisam citas krāsu
s. Uzsvērtas ir siltās krā-
, dzintaraini brūns, sar-
u zaļumā. Arī šis kalorits
gs ar pavisam citu noska-

ı linija dažos akvareļos -
ta" un "Rīta vējš" viena
nīgi papildina. Šur tur pa-
s līnijas, izceldamas raks-
na arvien vēl ir minima-
ta, bet šīs formas un lī-
nējums ir šo gleznu stip-
nālā nozīmē.

dažās jaunākās gleznās
as trūkst. "Caur sidraba
ir viena no tām gleznām,
ıro sīki, kādreiz pat pārāk
as formas. Gleznotājs ir
žādas virsmas variācijas
jeb, kā viņš pats teica,
Tomēr kā kompozicijas
au pieminēto gleznu kva-

:s ir gleznotājs - meklē-
as neapmierinājās ar līdz
darbu un sekmēm, bet
s pretim jaunām, vēl ne-
technikām un krāsu un
cijām. To pierāda viņa
bi.

un arī ziņkāre - šīs īpa-
šības piemīt meklētājam un kā gleznotājam tās ir ļoti pozitīvi vērtējamas. Jānim Balkam tās ir. Cerēsim, ka šīs īpašības, kā arī izstādīto darbu kvalitāte uzturēs ikvienā dzīvu interesi par Balka darbiem, gaidot arvien jaunus panākumus.

BAIBA KALNIŅA

Vēl par rakstu sākumiem Senlatvijā

JAUNAS ARCHAIOLOĢISKAS ATRADUMU LIECĪBAS

Laikam gan katram skolotājam, kas māca latviešu valodu vai mūsu literatūras vēsturi, savā reizē būs nācies vai nu pašam stāstīt, vai arī dzirdēt audzēkņu jautājumus, kad ir iespiesta pirmā grāmata latviešu valodā, kuri ir mūsu visvecākie raksti, kāda toreiz bijusi pareizrakstība, kādiem burtiem toreiz rakstīts u.tml. Ziņas mūsu rakstniecības vēsturēs ir diezgan atšķirīgas. Stipri vecās par pirmo latviešu grāmatu minēts 1586.g. Karalaučos iespiestais luterāņu katechisms, vēlākās par to tiek dēvēta kāda cita, gan tikai par gadu vecāka ticības mācības grāmata, domāta katoļiem — Catechismus Catholicorum, kas iespiesta Viļņā, 1585. gadā.

Pētīšanas darbs tika turpināts, un doc. Jānis Straubergs, izdarījis rūpīgas veco dziesmu grāmatu analizēs, jau 30—os gados droši varēja apgalvot, kaut paši darbi palika nepazīstami, ka kādas iespiestas latviešu grāmatas radušās jau 16.g.s. pirmajā pusē. Šī raksta autors, izpētīdams 1550. gadā Bāzeles zinātnieka Sebastiāna Minstera Kosmografijā publicētos tā dēvētās Hāzentētera latviešu tēvreizes varīantus, varēja konstatēt kaut ko līdzīgu: minētais literāts (t.i., Hāzentēters) šo lūgsnu norakstījis no kādas grāmatas; latviskais teksts tur bijis iespiests fraktūras (vācu) burtiem.

Vēl pēc kāda laika (1958.g.) nāca klajā vācu pētnieka V. Janaša sensacionālais atklājums: tiešas dokumentālas liecības, ka, protestantisko ķecerību apkarojot, tikušas apķīlātas grāmatas ar tekstiem latviešu un igauņu valodā. Tas noticis Libekā, 1525. gada novembrī. Par šiem iespiedumiem filologu vairums spriež, ka tie dienas gaismu būs ieraudzījuši slavenajā Vitenberggā, tanī pat 1525. gadā. Atrastas šīs grāmatas vēl nav nekur; cerību maz, bet gluži neiespējams tas tomēr nevarētu būt.

Vēl vecākas par šiem iespiedumiem, kā zināms, ir dažas latviski rakstītas tēvreizes vai to fragmenti. Tā dēvējamā Gisberta tēvreize, ko nesen Upsalā uzgāja prof. Haralds Biezais, varētu būt no laika starp kādu 1507. — 1540. gadu; tai ir tikai sākuma daļa. Tās, tāpat otras ļoti vecās, tā sauktās Grūnava latviskās tēvreizes paraugi būs eksistējuši, jāsprież, vismaz ap kādu 1450. gadu, bet, varbūt arī vēl daudz agrāk; abu šo un citu veco tekstu attēlus skat."Archīva" 3. sējuma 2.izdevuma (1972.g.) 149. un sek. lappusēs.

Daudzkārt tikuši izteikti hipotētiski minējumi, raugot tos balstīt ar dažādiem vairāk vai mazāk paticamiem motivējumiem, ka kādi latviski rakstīti sakarīgi teksti (un ne tikai atsevišķi vārdi, kas iestarpināti kādos senos dokumentos!) latviešiem bijuši vēl daudz agrāk, piemēram 12. vai 11. gadsimtā, varbūt pat vēl senāk. Pret to ticis iebilsts, ar visādiem faktiem argumentējot no pretēja viedokļa, tā, piemēram, vēsturnieks R. Malvess pēc plašāka apskata secina, ka lineārais raksts Senlatvijā latviešiem nevar būt bijis pazīstams.

Ilggadīgo diskusiju tālāk turpinot, Rīgā pavisam nesen, žurnālā Zinātne un Technikā, 1973.g. 9. (septembra) numurā, ar jaunu motivāciju, ka senajā Rīgā un vēl citur Latvijā tomēr bijuši rakstu mākslas pratēji, nācis klajā A. Caune. Savā rakstā Interesants atradums Vecrīgas archaioloģiskajos izrakumos viņš norāda, ka 1973. gada vasaras izrakumos Rīgā, Lielajā Pils ielā 8*10, zem 14. gadsimtā izveidota ielas uzbēruma, tātad kādā īsti vecā slānī, uziets kaula rakstāmais irbulis. Rakstam pievienots arī tā attēls. Tam viens gals izveidots plakans, otrā bijusi dzelzs smaile, kas tagad jau pavisam sarūsējusi. Tādi irbuļi, kas jau kopš romiešu laikiem dēvēti par stiliem, lietoti,lai rakstītu ar ieskrāpējumiem, visbiežāk vaskā. Tas parasti bija iepildīts koka dēlīšu iedziļinājumos; uzrakstīto varēja atkal izdzēst, rakstu vaskā ar irbuļa plakano galu nolīdzinot. Ieskrāpējumu rakstam tomēr labi noderēja arī cits materiāls. Kā labi zināms, liels daudzums bērza tāss vēstuļu, piezīmju, dokumentu u.tml., kas visi rakstīti šādā ieskrāpējumu technikā, uziets Krievijas rietumu daļā — Novgorodā, Smoļenskā u.c. Šie teksti ir krieviski un krievu burtiem, bet vismaz viens no tiem ir somu vai kareļu valodā, bet kāds cits ieskrāpēts latīņu burtiem.

A. Caune savā rakstā aizrāda, ka šis vairāk nekā 600 gadus vecais irbulis nav vienīgais, kas mūsu dzimtenē atrasts: kāds kaula stils un otrs, no bronzas, datējams ar kādu 12. —13. gadsimtu, uziets jau priekškara izrakumos Rīgā. Kāds cits rakstāmais irbulis uziets nesenajos Kokneses izrakumos un vēl kāds cits, stilam līdzīgs priekšmets, uzrakts Aizkrauklē, 10. —13. gadsimta slāņos.

A. Caune turpat tālāk norāda, ka visi līdz šim Latvijā uzietie rakstāmirbuļi atrasti tikai seno pilsētu vietās; tas pats redzams Polijā un Krievijā. Senpilsētu iedzīvotāju vidū būs bijuši rakstīt un lasīt pratēji; tā kā vācu iekarojumu laikā un arī vēl vēlāk, kad jau bija nodibināta Livonijas valsts, prāva pilsētnieku daļa bija latvieši un lībieši, tad arī viņu starpā var būt bijuši kādi rakstu mākslas pazinēji. Nav zināms, jo nav vēl tādu archaioloģisku atradumu, kurā valodā un kādiem burtiem senie pilsētnieki ir rakstījuši.

A.Caune aizrāda arī, ka jau 12. gadsimtā mūsu dzimtenē būs bijis pazīstams slavu resp. krievu alfabēts. Tā domāt liek Kokneses izrakumos atrastais tā laika Polockas dokumentu zīmogs. Kā no dažām agrākām publikācijām jau zināms, ir konstatēts, ka tas ir bijis piestiprināts (piekarināts) pie kādas vēstules vai dokumenta. Pēdējais gājis bojā, varbūt reizē ar pili, bet zīmogs, būdams no svina, paglābies un tā abās pusēs vēl labi saskatāmi attēli, ļaudami nosacīt izcelsmi.

Pie A. Caunes raksta vietā piebildums: ja kādi senie pilsētnieki prata rakstīt, tad arī tiem no viņiem, kas bija sveštautieši un savām vajadzībām rakstīja vai nu latīniski, vai viduslejas vācu valodā valodā, event. arī veckrieviski, nevarēja būt nekāda lielā problēma, savā reizē, kad tas bija nepieciešams, kaut ko uzrakstīt arī kādā no tām valodām, ko runāja daudzi citi pilsētā — lībiski vai latviski.

Mūsu veco rakstu: sākumu problēmā ir visai svarīgi, ka uz izpētījumiem vēl tikai gaida ļoti daudzi mūsu zemes pilskalni. Kādus tāšu vai citus ierakstus varam cerēt atrast arī kādreizējo pilsētu vietās, seno apcietinājumu piekājēs.

Jāpasvītro,ka A. Caune, rakstīdams, ka mūsu rīcībā vēl nav attiecīgu, izrakumos atrastu pierādījumu, skaidri nostājas to zinātnieku pusē, kam vedas latvisku rakstu eksistenci Senlatvijā turēt par pilnīgi ticamu.

KĀRLIS DRAVIŅŠ

28. novembrī Stokholmas universitātē doktora disertāciju ar tematu "Rentgena ietekme uz Drosophila Melanfoster populācijām ar dažādu apstarošanas vēsturi" (Response to X—Rays in Drosophila Melangoster Populations with Different Irradiation Backgrounds) sekmīgi aizstāvēja Andrievs Eiche, iegūstot Fil. Dr. gradu ar docenta kompetenci. Galvenais oponents bija prof. Horsts Nētels (Horst Noethel) no Rietumberlīnes brīvās universitātes. Jaunais zinātnieks dzimis 1934.gadā Rīgā, jau no 1958. gada saistīts pie Stokholmas univesitātes Ģenētiskā institūta, galvenokārt kā lektors, kā arī Apstarošanas laboratorijā. Blakus aktīvi darbojies trimdas sporta un sabiedriskajā dzīvē, būdams gan aktīvs sportists pat 1973. gadā izcīnot Zviedrijas meistarnosaukumu basketbola "vecajiem zēniem", gan Sporta kluba Rīgas, kā arī JKS valdes loceklis. Eiche ir viens no pazīstamā Stokholmas Pagraba iniciatoriem, 1963/64. gadā bijis Skandināvijas ELJA priekšsēdis, 1972/73. gada LPK padomes loceklis. Sastāv Akadēmiskajā vienībā Austrums.